

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто організаційні засади потенціалу підприємства. Визначено теоретичний фундамент організації потенціалу підприємства та методології його оцінки. Запропоновано інтегровану модель пріоритетних видів потенціалу за стратегічним набором цілей підприємства.

Are considered organizational principles of potential of enterprise. Certainly theoretical foundation of organization of potential of enterprise and methodology of his estimation. The computer-integrated of priority types of potential is offered after the strategic set of aims of enterprise.

Ключові слова: потенціал, потенціал підприємства, організація потенціалу підприємства.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В теорії потенціалу підприємства використовуються економічні прийоми, алгоритми та методичний інструментарій щодо його формування та оцінки. У практиці промислових підприємств України постають питання удосконалення механізму оцінки їх потенціалу, вирішувати які зацікавлені інвестори, кредитори, акціонери, постачальники, управлінці та держава. Сучасний кризовий стан промислових підприємств і взагалі національної економіки України супроводжується негативними явищами та закономірно впливає на зростання дисбалансу між теоретичними розробками та їх практичним використанням на підприємствах, що надає особливу актуальність питанням організації потенціалу підприємства для запуску механізму виходу з кризи та забезпеченню економічного підйому та інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень, публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вагомий внесок у вирішення окремих аспектів організаційних основ потенціалу підприємства зробили українські та російські вчені: О.Ф. Балацький, Ю.В. Киндзерський, Є.В. Лапін, О.І. Олексюк, Є.В. Попов, І.М. Репіна, О.С. Федонін, Р.А. Фатхутдинов, З.Є. Шершньова. Організаційним основам потенціалу підприємства присвячено багато робіт, але закономірності організації потенціалу підприємства потребують подальшого дослідження та удосконалення. Актуальним є питання цільової оцінки відповідності видів потенціалу підприємства вимогам його стратегічного розвитку та його оптимізація. Усе це зумовило вибір проблеми теоретичного обґрунтування організаційних основ потенціалу підприємства та розробки основ його правопорядку.

Мета статті. Метою статті є визначення закономірностей організації потенціалу підприємства, а також побудова інтегральної моделі пріоритетних видів потенціалу за стратегічним набором цілей підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Організація потенціалу підприємства визначається дією законів: композиції, пропорційності, найменших, онтогенезу, синергії, інформованості-упорядкування, самозбереження, єдності аналізу та синтезу, які створюють теоретичний фундамент організації потенціалу підприємства.

Закон композиції спрямований на узгодження цілей організаційної системи та підтримку мети загального характеру. [1, с.63]. Мета підприємства, його місія визначається за методом побудови «дерева цілей», що демонструє розподіл його місії на під цілі, завдання та окремі дії. Основна ідея побудови «дерева цілей» це декомпозиція [2, с.108]. Теоретичні засади формування місії та підцілей діяльності підприємства визначені, як виробництво продукції і послуг, необхідних для забезпечення потреб суспільства, народного господарства, населення, експортних потреб [3, с.33]. Закон композиції, за дією якого головна мета підприємства узгоджена з його локальними цілями та їх реалізацією, створює структуру потенціалу підприємства, як сукупності системи взаємопов'язаних ресурсів, можливостей та їх мобілізації щодо досягнення цілей підприємства в конкурентному середовищі. Стратегічний портрет потенціалу підприємства – це система взаємопов'язаних цілеспрямованих ресурсів організації. Які цілі поставлено в організації – такою має бути видова структура потенціалу підприємства. Структурна, ресурсна, технологічна, інституціональна ознака функціонально погоджені та цілеспрямовані на підтримку структури промислового потенціалу, що визначається як системне явище, характеризує можливості галузі виконувати свою суспільну місію із задоволення різноманітних потреб суспільства, природа яких пов'язана зі здійсненням промислової діяльності [4, с.95]. Побудова моделі промислового потенціалу базується на аналогії технологічних засад побудови «дерева цілей».

Якщо потенціал підприємства – це організаційна система з певною структурою, то об'єктивною закономірністю її існування та розвитку є пропорційність її складових. Пропорційність

можливо використовувати в значенні відповідність, співвідношення, збалансованість чи рівність між елементами потенціалу. Термін пропорційність, як характеристика залежності одних елементів потенціалу від інших, слід розуміти, як прямо пропорційна чи обернено пропорційна залежність. Пропорційність (пряма чи обернена) між частинами та цілим, між ресурсними елементами та загальним потенціалом підприємства, об'єктивно існує в певних співвідношеннях та складає пропорції, забезпечує життєдіяльність, ефективність, функціонування підприємств. Складові елементи потенціалу підприємства у сукупності створюють збалансовану внутрішню й загальну структуру. Постійне підтримка пропорційності та розвитку складових потенціалу забезпечує максимальну прибутковість функціонування підприємства та найвищу його вартість [5, с.91]. Кількісні та якісні співвідношення, взаємозв'язки та збалансованість окремих елементів потенціалу підприємства: виробництво, організаційна структура та менеджмент, маркетинг та фінанси, переконливо сформульовані в графоаналітичній моделі «Квадрат потенціалу», що дає теоретичні аспекти обґрунтування господарських рішень [5, с.20 –24]. Співвідношення економічних потенціалів різних ієрархічних рівней має бути представлено елементами: потенціал підприємства, потенціал галузі, потенціал регіону (території), потенціал держави, глобальний (транснаціональний), економічний потенціал [6, с.542]. Сутність пропорційності, яка діє в організації потенціалу підприємства – це кількісне та якісне співвідношення, взаємозв'язок та збалансованість видів його потенціалу.

Реалізація законів композиції та пропорційності в потенціалі підприємства пояснює механізм дії закону найменших, за яким структурна стійкість цілого визначається його найменшою частковою стійкістю. Загально-організаційний закон найменших відноситься до будь-яких видів цілісних утворень у природі та суспільстві [1, с.65]. Структурована система потенціалу підприємства, як цілісне утворення визначається особливістю виробничого та організаційного процесу окремих підприємств щодо використання ресурсів у досягненні своїх цільових орієнтирів. Прикладом відображення закону найменших є спроба сформувати структурні характеристики потенціалу підприємства залежно від специфіки організації виробництва [5, с.32].

Організаційний закон онтогенезу виявляє зміни структури етапів життєвого циклу різних об'єктів, динаміки їх якісних, вартісних та тимчасових параметрів. Характеристика життєвого циклу потенціалу підприємства надається у вигляді етапів народження, розвитку, досягнення зрілості, занепаду та припинення свого існування за допомогою встановлення взаємозв'язку між фірмою, розміром «Квадрата потенціалу» підприємства і його життєвим циклом [5, с.24].

Динамічна характеристика потенціалу підприємства формується за дією законів синергії, закону інформованості упорядкування, самозбереження, єдності аналізу та синтезу.

Ефект синергізму стосовно цільової оцінки потенціалу підприємства постійно знаходиться у полі зору економістів [2, с.58; 5, с.30]. Важливим аспектом цільової оцінки відповідності видів потенціалу підприємства новим вимогам конкурентних стратегій є визначення «критичних точок», які стають основою для встановлення пріоритетів у розв'язанні стратегічних проблем [2, с.66]. «Критичні точки», на нашу думку, вказують той стратегічний набір цілей, що має визначити модель оптимального поєднання окремих видів складових потенціалу підприємства. Конфігурація стратегічного набору цілей, потенціалу підприємства та його видів в конкурентному середовищі представлена в інтегрованій моделі з прямою та зворотною інтеграцією стратегій, що в умовах синергізму інтегрує різні види потенціалу з метою використання сильних сторін і можливостей та підсилення слабких

Інтегрована модель потенціалу підприємства побудована на основі послідовного, прямого та зворотного зв'язку, являє собою самостійну структуру, може змінювати склад компонентів при незмінному зв'язку периферійних ділянок з центром. Периферійні ділянки характеризують «критичні точки», що складають основу формування стратегічного набору цілей. Цілі визначають пріоритетні види потенціалу підприємства і пояснюють твердження: які цілі в стратегічному наборі – такою має бути видова структура потенціалу підприємства.

Особливе місце в ринкових умовах конкурентного середовища займають основи організації за законом інформованості упорядкування. Чим більше якісної інформації, тим стійкіше організація. Очевидно, досягнутий порядок можна охарактеризувати за допомогою як якісних, так і кількісних методів [1, с.63]. До нових технологій, що забезпечують інформаційну складову потенціалу підприємства відносять клас інформаційних технологій, за допомогою яких відкривається інтеграція процесів з управління якістю продукції та її ресурсоемістю на всіх стадіях життєвого циклу, починаючи зі стратегічного маркетингу та закінчуючи її утилізацією. Інформаційний потенціал підприємства складає сукупність інформаційних ресурсів підприємства, їх можливостей та їх мобілізацію в зовнішньому конкурентному середовищі та забезпечує досягнення стратегічних цілей підприємства. Адаптацію до конкурентного середовища, здатність усувати розбіжність в уявному та дійсному становищі, прагнення запобігти суперечності інтересів та економічне розходження ресурсів, на нашу думку, ґрунтуються за дією закону самозбереження потенціалу підприємства. Спільність думок авторів, щодо самозбереження цілісності організації потенціалу підприємства та його елементного складу, заслуговує уваги та пояснює

організаційні механізми рівноваги, стійкості, адаптивності, розходження та конфлікту потенціалу підприємства як важливих умов його збереження в конкурентному середовищі. Стан динамічної рівноваги та стійкості організації потенціалу підприємства відображується в його сталому розвитку. Стійкий розвиток – це такий розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить по загрозу здатності майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби [6, с.119]. У сучасній літературі використовуються різні терміни для позначення видів аналізу потенціалу підприємства: внутрішній аналіз, самоаналіз, аналіз проблем, бізнес – діагностика, управлінська або організаційна діагностика. Сутність та ціль аналізу потенціалу підприємства, є пошук його можливостей щодо мобілізації та досягнення конкурентних переваг в умовах ринку по всім цільовим напрямкам та сферам діяльності. Синтез відноситься до активної діяльності системо утворення, конструювання, моделювання потенціалу підприємства. Єдність аналізу та синтезу є закономірністю, яка пояснює, що процеси аналізу доповнюються синтезом, спочатку відбувається аналіз, а потім – синтез [1, с.63]. Наприклад, в динамічній системі ринкового потенціалу при побудові багаторівневої моделі його складових Е.В. Попов обґрунтував закономірності аналізу та синтезу, представив методичний потенціал підприємства як функцію аналітичного, виробничого, комунікативного та ринкового потенціалів [7, с.42–43]. Окремі методологічні аспекти дії закону аналізу та синтезу, як самостійних засобів мислення демонструє галузева специфіка форми «Квадрату потенціалу» підприємства [5, с.37–51].

Висновки і перспективи подальших досліджень за даними напрямами. Організація потенціалу підприємства, визначена, як правопорядок динамічних і структурованих систем, дозволяє:

- 1) сформулювати структурну характеристику потенціалу підприємства за дією статичних законів: композиції, пропорційності, найменших, онтогенезу;
- 2) побудувати процесуальну характеристику потенціалу підприємства за дією динамічних законів синергії, інформованості – упорядкування самозбереження, єдності аналізу та синтезу;
- 3) встановити закономірності організації потенціалу підприємства при оптимальному поєднанні видових складових в інтегрованій моделі за стратегічним набором цілей його конкурентних стратегій.

Література

1. Фатхутдинов Р.А. Организация производства: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2005.-528 с. – (Высшее образование).
2. Шершньова З.Є., Оборська С.В. Стратегічне управління: Навч. посібник. – КНЕУ, 1999. – 384с.
3. Осипов В. І. Економіка підприємства: [Підручник] – Одеса: Маяк, 2005. – 774 с.
4. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій/ Відпов. ред. канл. екон. наук Ю.В. Кіндзерський. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007– 408с.
5. Федонін О.С., Репіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. Посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 316с.
6. Экономический потенциал административных и производственных систем: Монография / Под общей ред. О.Ф. Балацкого. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 973 с.
7. Попов Е.В. Рыночный потенциал предприятия / Е.В. Попов – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2002. – 559 с.